

Стан лісових ресурсів України

Національний аерокосмічний університет ім.М.Є. Жуковського «ХАІ»

Відомо, що Україна має у своєму розпорядженні певні запаси деревинної продукції.

За статистичними даними лісовий фонд України представлений цінними твердолистяними та хвойними породами. Із них: сосни - 34,7%, вільхи – 4,2%, дубу – 23,6%, буку – 9,3%, ялини – 9,9%, берези – 5,4%, ясеня – 1,4%, ялиці – 1,4%, осини – 1,2%, інших порід – 2%.

Лісовий фонд – це територія лісів і земель, покритих лісом, які призначені для потреб лісового господарства. Лісовий фонд відділений від земель іншого призначення відповідно до чинного законодавства. До земель лісового фонду належать лісові (призначені для вирощування лісу) та нелісові (рілля, сінокоси, води тощо).

Як свідчить статистика, загальна площа лісового фонду становить 9942 тис. га, лісова — 9152 тис га, покрита лісом — 8620 тис га. Частка гірських лісів становить 21,8%. Цінність їх визначається в першу чергу захисними, рекреаційними, охоронними та іншими численними корисними функціями, які вони виконують.

У складі лісового фонду України переважають державні ліси, загальна площа яких сягає 7550 тис. га. Загальна площа колгоспних лісів становить 1884 тис. га. Як правило, вони представлені малопродуктивними насадженнями з малою часткою стиглих деревостанів. Забезпеченість лісом населення України — 0,17 га на людину — одна із найнижчих в Європі. В Югославії вона сягає 0,46 га, у Болгарії — 0,42, в Румунії — 0,29, в Польщі — 0,24 га. Забезпеченість деревиною становить 25,4 м³ на одного жителя України. У складі лісового фонду переважають хвойні породи, покрита лісом площа яких становить 2916,6 тис. га. Твердолистяні породи займають площу 2578,2 тис. га, м'яколистяні породи — 624,0, чагарники — 11,6, інші деревні породи — 21 тис. га. Середній запас деревини на 1 га покритої лісом площі України становить 153 м³, в стиглих і перестійних лісах — 252 м³. Середньорічний приріст деревини на 1 га покритої лісом площі становить 4,0 м³. Ліси України — це "зелене золото" молодої держави. Вони є джерелом цінної промислової сировини, продуктів харчування, стабілізуючим фактором навколишнього природного середовища. Для примноження цього національного багатства необхідно істотно підвищити продуктивність лісів, поліпшити їх охорону та захист. Питання підвищення ефективності відтворення лісів слід розглядати в тісному взаємозв'язку з організацією раціонального використання всіх компонентів лісу.

В умовах незалежності України лісова промисловість має особливе значення для підвищення рівня забезпеченості держави та населення продукцією лісового комплексу та покращання, за рахунок збільшення обсягів лісових насаджень, екологічної обстановки.

Для визначення перспективних напрямків розвитку лісової промисловості необхідно обґрунтувати напрямки формування сучасного лісопромислового комплексу на основі галузевої та регіональної структур з орієнтацією на задоволення попиту економіки держави та ринку на його продукцію при повному і

ефективному використанні власного виробничо-ресурсного потенціалу. Досягнення поставленої мети можна забезпечити шляхом порівняння світового досвіду зі становищем у лісовій галузі України.

Досвід структурної політики у країнах з розвинутою економікою показує, що вона була спрямована на зростання і підвищення ефективності функціонування промислового комплексу, на реалізацію кінцевої мети — забезпечення усталеної конкурентноспроможної національної економіки.

За попередніми даними, у зв'язку зі зменшенням обсягів виробництва лісової промисловості, а також із скороченням поставок деревини з інших регіонів і розривом господарських зв'язків, Україна недоотримує близько 6 млн. м³ лісової сировини та приблизно 22% виробленої з неї продукції. В цілому обсяги продукції лісової промисловості зменшуються. Такі втрати спричинені, в першу чергу, неефективністю та неінтенсивністю використання деревинних ресурсів, яких і без того не вистачає. В Україні інтенсивність використання лісових ресурсів є найнижчою серед країн Європи. Склалася парадоксальна ситуація, коли за рахунок власних ресурсів потреби держави в деревній сировині та продукції лісової промисловості задовольняються тільки на 1/3, тоді як деревні відходи використовуються тут на 50-60%, а використання біомаси є значно нижчим, ніж у розвинутих країнах.

Сьогодні, коли Україна переживає нелегкі часи, коли економіка знаходиться в занепаді і майже в більшості галузях народного господарства існує безліч різноманітних проблем, економічний стан підприємств лісової промисловості та лісового комплексу в цілому залишає бажати кращого. Нестабільність української економіки та національної валюти, нестача обігових коштів фінансових активів підприємств призводять до постійного зменшення обсягів випущеної продукції, її якості та конкурентоспроможності на ринку. Подальший розвиток галузей лісової промисловості потребує повного радикального реформування, що включає заміну фізично та морально застарілого обладнання, наділення підприємств обіговими коштами, розробка ефективних, раціональних технологій, раціональне використання відходів.

На превеликий жаль, на цей час, у державі існує значний дефіцит грошових коштів, і, тому сподіватись у близькому майбутньому на реформування лісової промисловості та народного господарства в цілому не доводиться.

З економічної та соціальної точок зору ліс та його ресурси є продуктом і предметом праці, а з виробничої — засобом виробництва компонентів середовища і регенеруючого впливу на навколишнє середовище, тобто ліс є товаром, має вартість, належить до відновлюваних природних ресурсів а тому повинен використовуватися в обсягах згідно з лісівничими принципами безперервності та невиснажливості.

Користування деревними ресурсами в Україні в цілому має тенденцію до зменшення загальних обсягів. Перевантаженість лісового відомства виробничими функціями, відсутність належних машин, механізмів і технологічних ліній (а останнім часом – і робочої сили) призвели не тільки до погіршення стану лісового фонду і, як наслідок, до зменшення продуктивності лісових земель, але й до його самовідтворення, до відмови від виконання надзвичайно важливої державної функції відповідальності за піднесення рівня або повне забезпечення потреб держави в послугах лісу, в лісосировинних (і в першу чергу – деревних) ресурсах власного виробництва.

Також однією з основних проблем українського лісового комплексу є те, що ліс офіційно не визнається нерухомим майном, його вилучено із фінансового і товарного обігу. Основний лісовий закон України – Лісовий кодекс – не визнає і не визначає ліс як об'єкт економіко-правових стосунків, не передбачає просторової обмеженості такого об'єкта.

Структура використання деревних ресурсів і випуску продукції на деревній основі взагалі є незадовільною. Виникає такий економічний казус, що ліс як угіддя офіційно не визнається носієм вартості. Після вирубаня (знищення або порушення цілісності лісового угіддя) заготовлена деревина набуває вартості, стає товаром. Наслідком такої “державної економічної політики” є бажання всіх суб'єктів вирубувати ліс, надаючи йому “товарного вигляду”, а не займатись лісовирощуванням.

Неефективно (переважно як дрова) використовується деревина, яка заготовляється в процесі рубок, догляду за смугами вздовж залізничних і автомобільних доріг, і це в умовах гострого дефіциту на деревину, коли її можна використати як повноцінну сировину для виготовлення целюлози, картону, ДСП, ДВП та іншої ефективною в споживанні продукції В полежахисних смугах можна щорічно заготовляти 2,5 млн м³ деревини.

Доцільно прискорити розвиток галузей промисловості, які ефективно переробляють деревину (перш за все – целюлозно-паперову). Сировиною для розвитку целюлозно-паперової промисловості є не тільки деревина, але й макулатура, вторинні сировинні ресурси сільського та комунального господарств (солома, очерет, деревина), які заготовляються в процесі догляду за парками, садами та поодинокими деревами тощо.

Україна для виробництва картону й ншої продукції використовує тільки 500 тис. т. макулатури, в той час як є можливості збільшити її споживання до 1 млн. т. за рік. Другий напрям розв'язання проблеми — це істотне поліпшення відтворення лісосировинних ресурсів. Перспективними є плантаційне лісорозведення (особливо на непридатних для сільськогосподарського виробництва землях), вирощування насаджень із швидкорослих деревних порід, введення в лісові культури модрина японської та інших продуктивних деревних порід з метою їх вирубаня в процесі проміжного користування лісом.

Необхідно підвищити ефективність відтворення захисних смуг уздовж транспортних шляхів не тільки для посилення їхніх захисних функцій, але й отримання повноцінної кондиційної деревини, забезпечити заліснення всіх малоприсадибних для сільськогосподарського виробництва земель. Підвищення лісистості території України до 20 % дасть змогу в перспективі забезпечити лісопромисловий комплекс місцевими сировинними ресурсами, поліпшити кліматичні умови і їхній позитивний вплив на продуктивність сільського господарства, а також збільшити рекреаційний потенціал лісів і його позитивний вплив на здоров'я населення.

Доцільно відзначити, що способи виконання технологічних і транспортних операцій у лісозаготівельному виробництві істотно впливають на стан лісовідновлення на лісосіках, зумовлюють появу боліт, підлісків та недеревинної рослинності. Лісозаготівельне виробництво впливає на розвиток лісокористування і форм організації лісового господарства. Водночас організація лісовідновлення значною мірою визначає обсяги та способи заготівлі деревини.

В Україні складається напружена ситуація із забезпеченням народного господарства лісоматеріалами, папером, картоном та іншою продукцією із деревини.

Експортні можливості галузей лісового комплексу обмежені, з одного боку, невисокою якістю продукції, а з іншого – необхідністю враховувати, що Україна – одна з найменш забезпечених лісом і деревиною країн Європи. Підприємства лісового комплексу не задовольняють потреби внутрішнього ринку.

Процес виробництва в лісовому господарстві потребує накопичення значних запасів деревини. Деревні запаси не можна оновити за короткий строк. Втрати деревного запасу безповоротні, і в зв'язку з цим функція охорони та захисту лісів у лісогосподарському виробництві є надзвичайно важливою.

Лісопильне та шпалопильне виробництво, які є основними споживачами круглих лісоматеріалів у деревообробній промисловості, розвиваються менш динамічно порівняно з виробництвом деревних плит. У цілому світове споживання деревини характеризується зменшенням частки цільної деревини та збільшенням глибокої хіміко-механічної та хімічної переробки.

Лісогосподарське виробництво слабомеханізоване, розосереджене, на великій території знаходиться просто неба і під впливом природних факторів (дощ, сніг). Ці особливості лісогосподарського виробництва створюють труднощі в організації виробництва та праці, стримують формування кваліфікованих кадрів.

Таким чином, аналізуючи стан лісових ресурсів, можна зробити висновок, що він перебуває у незадовільному стані, потребує захисту, охорони та раціонального використання.

Список літератури

1. Сенякевич І. Економіка галузей лісового комплексу // Знання.– 1992.
2. Маценко Г. Все про ліс. Які вони, дерева України? // Магістраль. – 1997. - №42-43., спец. випуск.
3. Авдеенко В.Н., Котлов В.А. Производственный потенциал промышленного предприятия. – М., 1989. – 255с.
4. Анчишкин А.И. Прогнозирование роста социалистической экономики. – М., 1973. – 218с.
5. Балабанов И.Т. Анализ и планирование финансов хозяйствующего субъекта. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 80с.
6. Бойко Н.Н. Лесной производственный комплекс Украинских Карпат. – Ужгород, 1989.
7. Задольский О.М. Економічні основи розвитку лісової галузі в Україні // Економіка України. – 1997. – №9. – С. 73 – 82.
8. Лісовий кодекс України // Голос України, 1994. №68. – С. 6–7, 89.
9. Паламарчук В., Мішенін Є. Організація та економічне стимулювання праці у лісовому комплексі України // Україна: аспекти праці, 1988. – №3. – С.29 – 34.
10. Фурдичко О.І. Резерви підвищення ефективності використання лісових ресурсів (на прикладі підприємств лісогосподарського комплексу). Автореф. дис. канд. екон. наук. – Л., 1991. – 31с.
11. Самоплавський В. І. Лісове господарство в умовах переходу до ринкової економіки // Кон'юнктура і цінові відносини в ринкових умовах. – Л., 1993. – С. 2 – 6.